

1. अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्याः कृत्तरीव अग्नेयो रराटे पुरस्तात्सार-
स्वती मेष्थस्ताद्वन्वोराश्विनावधोरामौ बाह्वोः सोमापौलः श्यामो ना-
भ्यां सौर्ययामौ श्वेतश्च कृत्तश्च पार्श्वयोस्वाष्ट्रौ लोमशसक्यौ सकथ्योर्वी-
यव्यः श्वेतः पुहः इन्द्राय स्वपस्याय वेहृद्वैलवो वामनः ॥ १ ॥

श्रीगणाधिपतये नमः (1.) । श्रुतिवृत्तमन्त्रा आश्वमेधिकानां पशूनां देवतासम्बन्धविधायिनोऽध्यायेनोच्यन्ते ॥ तत्राश्वमेधे एकविंशतिर्यूपाः सन्ति तत्र मध्यमो यूपो ऽग्निष्ठसंज्ञः तत्र सप्तदश पशवो नियोजनीयाः तान्देवतासम्बन्धकथनपूर्वकमाह । अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्याः । अश्वः तूपरः शृङ्गोत्पत्तिकालेऽतीतेऽपि शृङ्गहीनः गोमृगः गवयः एते प्राजापतिदेवताः ततः प्राजापतये जुष्टं नियुनज्मीति मन्त्रेण बन्धनीयाः । एवमग्रेऽपि यो यदैवत्यः पशुः सः अमुष्मै जुष्टं नियुनज्मीत्यादिमन्त्रैर्वन्धनीयः ॥ अग्नेयोऽग्निदेवतः कृत्तरीवः श्यामवर्णगलोऽज्ञः अश्वस्य पुरस्तात् ललाटे उपरि बन्धनीयः । हन्वोर्धस्तात्सारस्वती मेष्ठी बन्धः । आश्विनावधोरामौ अधोभागे शुक्लवर्णावजौ बाह्वोः अश्वस्य पूर्वपादयोरैकैकः । सोमपूषदेवत्यः श्यामः शुक्लकृत्तरोमाजोऽश्वस्य नाभ्यां बन्धः । श्वेतः कृत्तश्च सौर्ययामौ श्वेतः पशुः सूर्यदेवतो दक्षिणपार्श्वे बन्धः यमदैवतः कृत्तोऽश्ववामपार्श्वे । वाष्ट्रौ वष्ट्रदेवतौ लोमशसक्यौ वङ्गरोमपुष्कौ पशू अश्वस्य सकथ्योर्वीः पश्चात्पदयोरैकैकः । वायव्यः श्वेतवर्णः पशुरश्वस्य पुहे । स्वपस्याय शोभनकर्मणे इन्द्राय स्वपस्येन्द्रदेवता वेहृत् गर्भधातिनी वैलवो वामनः पशुश्च पुहः एव अङ्गान्तरानुक्तेः ॥ एवमश्वादिभिः सह पञ्चदश भवन्ति एते पर्यङ्का उच्यन्ते । अत्राश्वस्य शरीरं तरणाय (2.) तुंवीफलवद्भुजं बद्धा गुम्फनीयम् ततः कृत्तरीवः अग्नेयो रराट् इत्यादयोऽश्वस्य शरीरे यथोक्तस्थाने सम्बद्धायां रज्ज्वां बन्धनीयाः ततो रोहितो धूम्रोऽरुहित इत्यादयो द्वादशसंख्याकाः शितिबाहुर्न्यतः शितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्ते बाहुस्पत्या इत्यन्ता मध्यमे एव यूपे नियोज्याः सप्तदशैव पशून्मध्यमे यूपे ऽग्न्यालभत इति [१३.५.१.१५.] श्रुतेः तत्र त्रयोऽश्वतूपरगोमृगाः द्वौ चाग्नेयावेकादशिनौ द्वादश रोहितादयः एवं सप्तदश मध्यमे यूपे । ततः पृषती क्षुद्रपृष-